IJARSCT

ISSN (Online) 2581-9429

International Journal of Advanced Research in Science, Communication and Technology (IJARSCT)

International Open-Access, Double-Blind, Peer-Reviewed, Refereed, Multidisciplinary Online Journal

Impact Factor: 7.53

Volume 4, Issue 3, March 2024

मध्ययुगीन भारतीय अर्थव्यवस्था आणि आत्मनिर्भर भारत संकल्पना

प्रा. जाधव विकास कृष्णा

सहा. प्राध्यापक इतिहास विभाग

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर कला, विज्ञान, वाणिज्य महाविद्यालय, महाड, जि. रायगड

vikasjadhavkagal@gmail.com

प्रस्तावना:-

आर्थिक इतिहास म्हणजे भूतकालातील अर्थव्यवस्थांचा स्थूल मानाने केलेला अभ्यास होय. अर्थव्यवस्थेची उत्क्रांती, स्थिती, लय यांचे एकूण ऐतिहासिकरित्या विश्लेषण करणे हे आर्थिक इतिहासाचे महत्त्वाचे कार्य आहे. आर्थिक इतिहासाचे क्षेत्र हे अर्थशास्त्राच्या क्षेत्राहून वेगळे आहे. थोडक्यात अर्थशास्त्र हे समाजाच्या चालू आर्थिक प्रश्नांचा ऊहापोह करते तर आर्थिक इतिहास गतकाळातील आर्थिक घटनांचे स्पष्टीकरण करतो.

मध्ययुगीन भारताच्या आर्थिक इतिहासाचा आढावा घेत असताना प्रामुख्याने आपल्याला सुलतानशाही व मुघलशाहीच्या कालखंडात घडलेल्या आर्थिक घटनांचा अभ्यास करावा लागेल. इ.स. ७१२ मध्ये मुहम्मद बिन कासिम च्या सिंध विजयानंतर पुढे काही काळ मुस्लिम आक्रमकांची आक्रमणे भारतात सतत झाली. त्यामध्ये महम्मद गझनीने भारतावर १७ स्वाऱ्या केल्या व भारतातून प्रचंड संपत्ती मायदेशी नेली. त्यानंतर सत्तेवर आलेल्या महम्मद घोरीने सन ११७५ मध्ये मुलतान जिंकून घेत गझनी पासून बंगाल पर्यंत सत्तेचा विस्तार केला. अशारीतीने प्रचंड संपत्ती भारतातून बाहेर गेली. तरीही भारताच्या अर्थव्यवस्थेवर त्याचा फारसा विपरीत परिणाम झाला नाही. सन १२०६ मध्ये महम्मद घोरीच्या मृत्यूनंतर कुतुबुद्दीन एबकच्या रूपाने दिल्लीवरती सुलतानशाहीची सत्ता सुरू झाली.

सुलतानशाहीच्या काळात भारतीय समाजाने अनेक आर्थिक चढ उतार पाहिले. परंतु महम्मद बिन तुघलक, फिरोज शहा तुघलक या सारख्या सुलतानांच्या कृषीविषयक सुधारणांमुळे भारतीय अर्थव्यवस्था तग धरून राहिली. पुढे १५२६ नंतर सत्तेवर आलेल्या मुघलशाहीने भारतीय अर्थव्यवस्था स्थिर करण्याचा आटोकाट प्रयत्न केला. यामध्ये शेरशहा, अकबर, मलिक अंबर यांसारख्या राज्यकर्त्यांनी अवलंबलेल्या जमीन महसूल व कृषी विषयक धोरणांमध्ये भारतीय अर्थव्यवस्था स्थिर व मजबूत बनली. पुढे ब्रिटिश येईपर्यंत भारतीय अर्थव्यवस्था परंपराग पद्धतीने चालू होती. परंतु ब्रिटिशांच्या हस्तक्षेपामुळे नंतरच्या काळामध्ये भारतीय अर्थव्यवस्थेत प्रचंड बदल झाले. या अनुषंगाने आपण मध्यमयुगीन काळातील आर्थिक बाबींवर परिणाम करणाऱ्या घटनांचा आढावा घेऊ.

संदर्भ :-

१) प्रा.डॉ. पी.एन. शिंदे, प्रा.ए.जी.थोरात – मध्ययुगीन भारताचा इतिहास (१५२६-१७०७), फडके प्रकाश कोल्हापूर (पहिली आवृत्ती – जुलै २०११) पान नं. ९६,९७,९८,१०६,१०८

२) डॉ. धनंजय आचार्य – भारताच इतिहास (प्रारंभापासून इ.स. १७६० पर्यंत) श्री. साईनाथ प्रकाशन, नागपूर (पहिली आवृत्ती-१५ जाने २००४) पान नं. ३१७,३१८,३१९,३२०

IJARSCT

ISSN (Online) 2581-9429

International Journal of Advanced Research in Science, Communication and Technology (IJARSCT)

International Open-Access, Double-Blind, Peer-Reviewed, Refereed, Multidisciplinary Online Journal

Impact Factor: 7.53

Volume 4, Issue 3, March 2024

३) सतिश चंद्रा – History of Medical India, Orient Blackswan Private Limeted. Delhi ISBN : 9788125032267

४) प्राचार्य य.न. कदम – समग्र भारताचा इतिहास इ.स.पु ३५०००० ते इ.स.१८८४ फडके बूक हाऊस पुणे (सहावी आवृत्ती २०१४)

५) S.K. sing – History of Medical India – Axis Books Pvt. Ltd (First Publish 2013) Page 70,82,88

६) Yuvarag M. Nalawade – Medieval India (100 Ad to 1707 A Sheth Publication- (First Edition 2009)

Copyright to IJARSCT
www.ijarsct.co.in